

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Юзікової Наталії Семенівни на дисертацію Омельяна Максима Валерійовича «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій за темою дисертації М.В. Омельяна, дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною в теоретичному та прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну у сфері забезпечення прийнятної господарської діяльності та можуть слугувати підставою для дискусії.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність і доцільність обраної теми наукового пошуку його дослідження обґрунтовується неабияким резонансом у науково – практичній і правозастосовній сферах, пріоритетністю і значенням кримінально – правової характеристики злочинності у сфері господарської в Україні.

Дисертант обґрунтовує важливість обраної теми дослідження тим, що в умовах війни, усі державні інституції мають працювати на забезпечення перемоги над агресором. Так наприклад, економічний сектор є особливо важливою сферою у питаннях забезпечення армії та стабільного функціонування багатьох сфер суспільного життя. Проте, щоденні атаки, пов'язані із повномаштабним вторгненням РФ, по об'єктам критичної інфраструктури, підприємствам та іншій матеріальній базі України, суттєво гальмують та унеможливають будь-які перспективи стабільного функціонування економіки.

Тому, особливе занепокоєння викликають внутрішні фактори, що негативно впливають на економічну стабільність держави. Серед таких слід виділити злочинність у сфері господарської діяльності.

Україна щорічно втрачає приблизно 45 мільярдів гривень через шкоду, спричинену несплатою податків суб'єктами господарювання (ст. 212 КК України), що суттєво впливає на економіку країни в сучасних умовах. Відповідно до статистики Міністерства внутрішніх справ України, порівняно з періодом до повномасштабного вторгнення росії, загальна кількість правопорушень у країні зменшилася на 10%. Зокрема, кількість кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я знизилася на 5,8%, кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності – приблизно на 37%, кримінальних правопорушень проти власності – приблизно на 41%, а у сфері господарської діяльності – зменшення відбулося у 2,5 рази.

Позитивним в роботі є те що дисертант аналізує сучасну структуру злочинності в Україні, зробивши акцент на тому що приблизно 20,5% у цій системі складають кримінальні правопорушення саме у сфері господарської діяльності. З них, 80 % вчинені у бюджетній сфері, паливно-енергетичному і агропромислову секторах, інші 20 % припадають на злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності, банківських правовідносин, сегменті високих технологій та інтелектуальної власності. 100 % кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності здійснюються з корисливою метою, із залученням до незаконної діяльності державних і приватних підприємницьких структур господарської діяльності у 60% випадків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року.

Тема дослідження затверджена вченою радою Університету державної

фіскальної служби України (протокол від 26 листопада 2020 року № 13).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та аналіз теоретичних аспектів щодо запобігання правоохоронними органами кримінальних правопорушень у цій сфері. Задля реалізації мети дисертантом були вирішені наступні завдання: охарактеризовано господарську діяльність як об'єкт кримінологічного дослідження; досліджено географічний розподіл господарської злочинності в Україні; проведено аналіз загальної кількості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності; здійснено характеристику особи-злочинця у сфері господарської діяльності; визначено детермінанти злочинності у сфері господарської діяльності; запропоновано способи та методи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності; розроблено шляхи вдосконалення національного законодавства щодо запобігання злочинності у сфері господарської діяльності.

Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації базуються на теоретико-методологічних засадах кримінологічної науки, узагальненні існуючих ідей та поглядів сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації є теоретично та практично обґрунтованими. Це підтверджується достатньою кількістю (155 джерела) опрацьованих М.В. Омеляном наукових праць зарубіжних та вітчизняних дослідників з різних галузей права.

Наукове значення дисертації, достовірність і новизна наукових положень підтверджуються теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження, апробацією результатів під час проведення науково-комунікативних заходів.

До найбільш вагомих результатів, що відображають наукову новизну дослідження, належать наступні положення: *вперше*:

- вивчено сучасну географію злочинності у сфері господарської діяльності у період воєнного стану, що дало можливість стверджувати про те, що кримінальні правопорушення у галузі господарювання є відмінними у різних регіонах, зокрема, кримінальні правопорушення у 2022-2023 роках частково не обліковуються на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької та Харківської областей, що відобразилося на кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності;

- констатовано, що географія злочинності у сфері господарської діяльності характеризується власними особливостями, оскільки здійснюються у галузі економіки та підприємництва, а низькі показники злочинності у сфері господарської діяльності пов'язані з веденням активних бойових дій та окупацією окремих регіонів нашої держави;

- запропоновано доповнити КК України статтею 204-1: «Виробництво недоброякісної продукції» у наступній редакції: «1. Використання завідомо неякісних, заборонених речовин, матеріалів які призводять до низької, небезпечної якості вироблених товарів, що становлять загрозу здоров'ю, життю людей, - карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією та знищенням незаконно вироблених або придбаних товарів, знарядь виробництва, сировини для їх виготовлення. 2. Ті самі дії зазначені у частині першій цієї статті, що призвели до отруєння чи спричинили тяжкі наслідки або смерть особи, - караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна, з вилученням та знищенням незаконно виробленої або придбаної продукції, обладнання для її виготовлення».

- запропоновано авторське визначення «запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності», під який розуміється «науково-практична діяльність, що направлена на створення та

впровадження сучасних заходів забезпечення впливу на криміногенні фактори, які можуть спонукати до вчинення злочинного діяння у сфері господарської діяльності».

Низку положень автором було *удосконалено*, зокрема:

- систему злочинності у сфері господарської діяльності шляхом виділення окремої частини видів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності які вчиняються під час дії воєнного стану;

- механізми запобігання злочинності у сфері господарської діяльності які зарекомендували свою ефективність при впровадженні у практичну діяльність та застосуванні при виявленні і протидії злочинних проявів у сфері господарювання всіх форм власності;

- склад учасників кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності із зазначенням особливостей прав і обов'язків таких осіб, виходячи із нормативно-правових актів у сфері регулювання доброчесної діяльності у різних сферах господарської діяльності;

Завдяки проведеному М.В. Омеляном дослідження *дістали подальшого розвитку*:

- наукові підходи щодо визначення кримінологічного портрету злочинця у сфері господарської діяльності;

- наукове розуміння щодо удосконалення назви розділу: зважаючи на те, що норми, які передбачені Розділом VII КК України, покликані забезпечувати кримінально-правову охорону не лише господарської, а й економічної діяльності, назву відповідного розділу, було запропоновано викласти в такій редакції: «Кримінальні правопорушення у сфері економічної та господарської діяльності».

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях. Теоретичні положення і практичні рекомендації, що сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою відображені у 6 наукових публікаціях, серед яких 3 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 3 тези доповідей у збірниках, що

оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях. Наведені праці мають значний внесок в розбудову кримінального права та кримінологічної науки.

Оцінка оформлення дисертації та академічної доброчесності авторки. Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю, оформлення дисертації здійснено відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. В дисертаційній роботі відсутні академічний плагіат, фальсифікації та фабрикації.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень. Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в цій роботі положення, висновки можуть використовуватися у:

– *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності, а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів з питань запобігання злочинності у сфері господарської діяльності;

– *науково-дослідній сфері* – для подальших науково-дослідних розробок кримінологічної характеристики та запобігання злочинності у сфері господарської діяльності;

– *освітньому процесі* – під час підготовки до лекційних занять, навчальних і практичних посібників, методичних розробок, практичних завдань, інших методичних матеріалів з вибіркових дисциплін кримінально правового спрямування, безпосередньо кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, а також, під час забезпечення освітнього процесу із відповідних дисциплін з підготовки студентів бакалаврського та магістерського рівнів за спеціальністю 081 «Право».

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, із яких основного тексту 170 сторінок. Список використаних джерел складає 155 найменувань, що розміщені на 15 сторінках, а також 1 додаток на 2 сторінках.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертантом на підставі аналізу та узагальнення доктринальних позицій і положень з проблематики дослідження було розроблено і обґрунтовано напрями удосконалення чинного кримінального законодавства України. На нашу думку, не всі ідеї та висновки автора є досконало обґрунтованими. Проте, дискусійність окремих положень дисертації радше свідчить про складність піднятої наукової проблеми та становить підґрунтя для наукової дискусії і формування нових ідей і доцільних пропозицій.

Але є низка питань які потребують обговорення при публічному захисті:

1. При публічному захисті потребує додаткової аргументації доцільність зміни назви Розділу VII КК України у запропонованій автором редакції:

«Кримінальні правопорушення у сфері економічної та господарської діяльності» (С. 34-36 дисертації).

2. Автор стверджує, що у системі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, виховні заходи мають важливе значення у формуванні належної правової свідомості людини (С.109 дисертації). І ця думка є слушною, адже формування правової свідомості, поваги до закону та етичних принципів ведення бізнесу через виховні заходи сприяє запобіганню кримінальним правопорушенням у цій сфері. Виховні заходи, такі як семінари, тренінги, лекції та розповсюдження інформаційних матеріалів, підвищують правову грамотність людей, які займаються господарською діяльністю, роблячи їх менш схильними до помилок, що призводять до кримінальних правопорушень. Системні та цілеспрямовані виховні заходи, які враховують специфіку різних груп населення, залучають до профілактичної роботи представників бізнесу, громадські організації та інші зацікавлені сторони, створюють комплексну систему запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. *Тому важливо у процесі публічного захисту деталізувати питання спрямованості таких заходів та реальності їх позитивного, ефективного впливу на кримінологічну ситуацію, саме у господарській сфері.*

3. У дослідженні автор визначає економічний фактор як основний із тих, що впливають на злочинність у сфері господарської діяльності (С.110 - 111 дисертації). *Потребує роз'яснення при публічному захисті питання як саме, на думку дисертанта, цей фактор впливає на криміногенну ситуацію в секторі господарських правовідносин.*

4. У роботі автор окремо здійснює кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, що передбачені статтями 203-2 та 209 КК України. У ході дослідження окремих видів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності рекомендовано звертати увагу на певні особливості того чи іншого виду злочину (С. 37-49 дисертації). *Потребують уточнення питання щодо необхідності в аналізі саме цих кримінальних*

правопорушень та їх особливостей.

5. Автор стверджує, що злочинність у сфері господарської діяльності є складним латентним явищем, запобігання якому має будуватись на обґрунтованому кримінологічному аналізі (С. 120 дисертації). З цією тезою, повністю погоджуюсь. Тому що, злочинність у сфері господарської діяльності є складним латентним явищем, що виникає через багатогранність та постійні зміни законодавства, складність розслідування, корупцію, небажання суб'єктів господарювання давати свідчення та недоліки у превентивній системі. А відповідно теза, що запобігання цій злочинності має базуватися на обґрунтованому кримінологічному аналізі, який включає вивчення причин та умов виникнення злочинів, аналіз типових видів злочинів та методів їх скоєння, дослідження особистості злочинців та оцінку ефективності існуючих заходів профілактики. На основі даних кримінологічного аналізу повинні бути розроблені нові та більш ефективні заходи запобігання, такі як удосконалення законодавства, підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, застосування сучасних методів розслідування злочинів, зміцнення боротьби з корупцією, підтримка суб'єктів господарювання, які стали жертвами кримінальних правопорушень та проведення превентивної роботи серед суб'єктів господарювання. Реалізація цих заходів дозволить знизити рівень злочинності у сфері господарської діяльності, покращити інвестиційний клімат в країні та сприяти її економічному розвитку України. *Виходячи з цього, додаткового уточнення потребує питання щодо критеріїв кримінологічного аналізу та рекомендовано навести практичні рекомендації впровадження такого аналізу у правозастосовну практику.*

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер є дискусійними та такими, що не впливають на загальну позитивну оцінку, достатньо високий теоретичний рівень та науково-практичну значущість дисертації М.В. Омеляна.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційна робота Омеляна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності», є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для національного права та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування у сфері господарської діяльності.

2. Дисертаційна робота Омеляна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 44 від 12.01.2022 р., а її автор – **Омелян Максим Валерійович**, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри адміністративного
і кримінального права Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
доктор юридичних наук, професор**

Наталія ЮЗІКОВА